

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ЕКОНОМІСТІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Постановка проблеми. Серед розвинених країн немає такої держави, яка би тими чи іншими методами не прагнула б сприяти інноваційному процесу. У перегонах науково-технічних досягнень лідерські позиції займають ті держави, які звертають значну увагу на конкурентоспроможність інноваційного потенціалу свого суспільства. Інноваційні технології постійно оновлюються, забезпечуючи сталий розвиток сучасних країн. Проте головним чинником науково-технічного розвитку в ХХІ столітті стає накопичення не матеріальних благ, а знань, умінь, тобто рівень розвитку особистості.

Інноваційна діяльність нині є визначальним засобом підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку. Промислово розвинені країни, в яких розробка інноваційної продукції є пріоритетом державної політики, займають передові позиції у світі за всіма показниками розвитку економіки. Катастрофічний спад економічної активності останніх років в Україні вимагає розробки нетрадиційних технологій та схем організації виробництва продукції для того, щоб не залишитися країною з відсталою економікою, зробити її конкурентоспроможною на світовому ринку. Тому головною метою державної інноваційної політики має бути створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних і безпечних технологій для виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

Аналіз наявних досліджень. В економіці під інноваційними процесами розуміють спрямовану на одержання нового продукту (відкриття, винаходу, ноу-хау та ін.) діяльність, кінцевим результатом якої є комерційна реалізація нової техніки, технології, виробу, матеріалів, нових методів організації та управління виробництвом. В економічній літературі термін *інновація* інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який втілюється у нових продуктах і технологіях.

Питання інноваційної діяльності, її інвестиційного та ресурсного забезпечення, а також інноваційної активності товаровиробників досліджували такі вчені, як А. Бондаренко, А. Бузні, М. Кісіль, О. Крисальний, М. Кропивко, О. Лапко, М. Лобанов, П. Музика, П. Саблук, М. Садиков, С. Шолудченко, Г. Андрєєв, С. Ільєнкова, В. Дергачов, Г. Романенко, Л. Хогберг, Р. Фатхутдінов та інші. Найголовнішими інноваціями в економіці вважають такі:

- 1) випуск нового продукту або відомого продукту нової якості;
- 2) упровадження нового методу виробництва;
- 3) проникнення на новий ринок збуту;
- 4) одержання нових джерел сировини;
- 5) організаційна перебудова [9].

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуга, а також організаційно-технологічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва й соціальної сфери [3]. Інноваційна діяльність розглядається як сукупність робіт, які виконуються певними організаційними структурами від зародження ідеї, її розроблення і до комерціалізації в умовах конкуренції [6].

Нині науковцями визнано, що лише обравши шлях інноваційного розвитку, Україна ще залишає за собою шанс встигнути приєднатися до групи найбільш промислово-розвинених країн, оскільки розрив у розвитку між країнами-лідерами та іншими

державами безперервно зростає [8]. Тому одним із завдань, що стоять перед Україною, є впровадження ефективної стратегії модернізації економічної сфери, без реалізації якої наша держава не зможе успішно конкурувати з провідними країнами світу, розвивати ринкову економіку й конкурентоспроможний бізнес. Реальний стан теперішньої ситуації спонукає шукати нові підходи до якісної зміни стану всієї системи професійної освіти в Україні. Вона має відповідати сучасному розвитку економіки й готувати фахівців до інноваційної діяльності.

Невирішені аспекти проблеми. Проте у сфері професійної економічної освіти спостерігаємо нині низку проблем і суперечностей:

- між швидкими змінами характеру професійної діяльності і консервативністю системи професійної підготовки;
- між швидкими темпами оновлення технологій у сфері економіки і відставанням змісту навчальних дисциплін від реалій виробництва;
- між усвідомленням потреби у формуванні готовності до інноваційної професійної діяльності і відсутністю у ВНЗ відповідних методик.

Отже, соціальне замовлення суспільства стимулює як удосконалення організаційних структур, так і трансформацію педагогічних теорій і практичних методик відповідно до особливостей розвитку світової спільноти й економічної сфери зокрема.

Мета статті – визначити й обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до інноваційної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми вважаємо, що економіка суспільства буде інноваційною, якщо у суспільстві є інноваційно налаштовані кадри, які здатні оперативно і гнучко реалізовувати необхідні у даний момент інновації, засновані на високих виробничих технологіях, і розвернути інноваційну діяльність. Кадровий потенціал для інноваційної діяльності має особливе значення: він є підґрунтям для формування всіх інших необхідних ресурсів. Тому українські економісти мають бути готовими до самостійного розв'язування інноваційних завдань – від процесу прогнозування нововведень до їх комерційного використання у підприємницьких структурах. Сучасні менеджери мають усвідомити, що саме нововведення сприяють підвищенню якості та зниженню собівартості продукції, забезпечують її конкурентоспроможність, а відтак і ефективну присутність фірми на ринку.

Важливим аспектом у професійній підготовці економістів є формування інноваційної культури майбутнього фахівця, яка містить наступні складові: професійну підготовленість, психологічну підготовленість, організаторські здібності тощо. Інноваційна культура – це система цінностей, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості [7].

Тому погоджуємось, що структура індивідуальних інтересів, яка відповідає сучасним вимогам розвитку національної економіки, має формуватись під впливом інноваційної суспільної культури. Мета подібного впливу – сприяти побудові балансу професійних і економічних інтересів з переважанням перших, що націлюють індивіда на самореалізацію в інноваційній діяльності [10, с. 299]. Це завдання покликана розв'язати вища школа, зокрема економічні ВНЗ.

Нині у суспільстві сформувалась потреба у неперервному інноваційному розвитку, який може бути забезпечений завдяки формуванню інноваційної культури на всіх ступенях освіти. У складі інноваційної культури особистості Р. Миленкова виокремлює світоглядний, творчий, інформаційний і технологічний компоненти [5, с. 531]. Відтак сучасний економіст повинен мати цілісне системне розуміння світу, нуково-філософський погляд на розвиток суспільства, здатність до творчості, сформовану систему економічних знань, здатність до розв'язування проблемних завдань за допомогою інноваційних методів і технологій.

Отже, випускник економічного ВНЗ має володіти професійною підготовкою, що забезпечує його здатність успішно розв'язувати завдання, які виникають у середовищі, яке швидко змінюється, на основі інноваційних підходів, глибокого розуміння методології творчості, цілеспрямованого використання законів економіки.

Інноваційний шлях розвитку держави можливо забезпечити, лише сформувавши покоління людей, які і мислять, і діють по-новому. Зважаючи на це, найефективнішим ресурсом інноваційності й ключовою ланкою стала особистість майбутнього фахівця. Тому однією з вимог сучасного життя є підготовка фахівців, які були б здатні на високому рівні розв'язувати складні завдання, здійснювати творчу діяльність, підвищувати та реалізовувати інноваційний потенціал у період складних перетворень у суспільстві. Інноваційний потенціал особистості психологи розглядають через закономірності функціонування мотиваційної, емоційно-вольової сфери, пізнавальних процесів, індивідуальних психологічних особливостей суб'єкта діяльності.

Готовність до інноваційної діяльності, на наш погляд, тісно пов'язана з готовністю фахівця до конкурентної боротьби. Конкуренція на міжнародному і внутрішньому ринках загострюється, що й визначає необхідність підвищення уваги керівників корпорацій і фірм до інноваційної діяльності, оскільки тільки її результати дають змогу створити продукцію, яка б задовольняла щораз вищі, мінливі вимоги ринку та забезпечувала високий рівень прибутків. Чільне місце у стратегії розвитку економіки України займає проблема забезпечення конкурентоспроможності, як умови формування та забезпечення економічного зростання. Перехід до моделі відкритої економіки змушує вітчизняних товаровиробників конкурувати з імпортними товарами не лише на зовнішньому, а й на внутрішньому ринках [1, с. 88].

Вирішенням проблеми конкурентоспроможності особистості займаються науковці у різних галузях науки. Найплідніше проблема конкурентоспроможності персоналу (дефініції, роль в управлінській діяльності, соціально-психологічна структура, методичні основи оцінювання конкурентоспроможності, підходи до підготовки конкуренто-здатного фахівця та ін.) розробляються у теорії менеджменту зарубіжними (Н. Ansoff, А. Weissmann, М. Woodcock, Т. Santalainen), зокрема й російськими (В. Дятлов, Е. Попова, В. Травін, В. Шаповалов та ін.) науковцями. Окремі аспекти конкурентоспроможності у системі вищої професійної освіти знайшли віддзеркалення у працях В. Загвязінського, Н. Кузьміної, Н. Нікандрова, В. Монахова, П. Решетникова, А. Репрінцева, В. Сластьоніна.

Багато науковців приділяли увагу проблемі розвитку особистості у процесі професійної підготовки. Проте основними напрямками досліджень є вивчення психолого-педагогічних основ саме професійного самовизначення і діяльності з профорієнтації, тобто розвиток професіоналізму, а не конкурентоздатності. Далекі не всі розроблені моделі професійної освіти відповідають цілям формування саме конкурентоспроможності майбутнього фахівця, переважна їх кількість включає лише компоненти розвитку професіоналізму. Серед проблем, які вирішує вітчизняна вища освіта у процесі реформування, проблема підготовки конкурентоздатних випускників є однією з пріоритетних. Проте підходи й засоби організації навчально-виховного процесу ВНЗ, що сприяли б формуванню конкурентоспроможності студентів, недостатньо розроблені.

Водночас практика показує, що значна кількість українських підприємств не готові до ведення активної конкурентної боротьби. Основними причинами науковці називають недостатнє опрацювання методичного забезпечення управління конкурентоспроможністю, відсутність у підприємств ефективних управлінських і організаційно-економічних механізмів реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища [1, с. 89]. До названих причин вважаємо необхідним додати психологічну неготовність українських економістів до участі у конкурентній боротьбі.

Ми цілком погоджуємось із Т. Коваль, що у сучасних умовах зростання обсягу інформації та миттєвого її старіння основна увага у процесі професійної підготовки майбутніх економістів має приділятися не стільки передаванню знань, скільки

формуванню у них пізнавальних стратегій самонавчання, саморозвитку й самореалізації, що є невід'ємною складовою майбутньої професійної та соціальної діяльності впродовж усього життя [4, с. 416].

Підготовка майбутніх економістів до інноваційної діяльності передбачає розробку психолого-педагогічних методик і застосування технологій навчання, спрямованих на формування у студентів системного мислення, розвитку в них творчого потенціалу, виховання постійної потреби у подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку, здатності до об'єктивного самооцінювання. Перераховані якості особистості об'єднують єдине поняття – інноваційне мислення.

Проте нині науковці звертають увагу на те, що свідомість людей значно відстає від розвитку глобальних процесів, не встигає осмислити їх зміст, причини виникнення та взаємозв'язку, не прогнозує можливі наслідки їх подальшого розвитку [10, с. 300]. Потрібний новий стиль мислення може виробити лише випереджувальна освіта. Тому першою педагогічною умовою формування готовності до інноваційної діяльності визначаємо *застосування технологій навчання, спрямованих на вироблення у майбутніх економістів навичок інноваційного мислення та психологічної готовності до конкурентної боротьби*.

Інноваційна освіта передбачає навчання у процесі створення нових знань – за рахунок інтеграції фундаментальної науки, безпосередньо навчального процесу та виробництва. Тому другою педагогічною умовою формування готовності до інноваційної діяльності визначаємо *включення до дисциплін циклу професійно-практичної підготовки матеріалу про інновації у сфері економіки та виробництва*.

Перехід до ринкових відносин в економіці і науково-технічний прогрес надзвичайно прискорили темпи впровадження в усі сфери соціально-економічного життя українського суспільства новітніх досягнень у сфері інформатизації. Досягнення державами високих результатів в економіці і соціальній сфері і завоювання місця повноправного партнера в світовій економічній системі значною мірою залежить від того, які будуть масштаби використання сучасних ІКТ у всіх аспектах людської діяльності, а також від того, яку роль відіграватимуть ці технології у підвищенні ефективності економіки.

Технічний прогрес, упровадження нових інформаційних технологій на всіх рівнях управління, ситуації, що вимагають ухвалення швидкого рішення, наростаючі потоки інформації, уміння орієнтуватися у цій інформації вимагають від сучасного фахівця достатньо високого рівня знань у сфері інформаційних технологій.

Тому в Україні однією з проблем економічної науки й практики визнано впровадження інновацій на базі комунікаційних систем [2, с. 46]. Досягнення високого рівня ефективності виробництва вимагає застосування сучасних методів управління і використання комунікацій та комунікаційних засобів в обсягах, набагато більших, ніж раніше. Вважаємо, що цьому можуть сприяти сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), оскільки у процесі дифузії інновацій значну роль відіграють джерела інформації про інноваційні продукти.

У сучасних економічних умовах успішність інноваційної діяльності залежить від наявності, повноти та достовірності інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Відсутність цілісної системи інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності виявляється у недосконалому регулюванні інноваційним процесом, суперечливості та необґрунтованості управлінських рішень, недостатній ефективності взаємодії органів державної та регіональної влади, дисбалансі розподілу інвестицій на інновації тощо. Доступ до актуальної та своєчасної інформації є необхідною умовою для прийняття рішень на всіх рівнях управління. До найнеобхіднішої інформації, що циркулює у сфері економіки, можна віднести дані про:

- Загальну продуктивність виробництва;
- Світові обсяги виробництва;
- Інноваційні технології виробництва;

- Попит на ринку товарів;
- Попит на ринку праці;
- Ціни, вартість, витрати;
- Прогнози розвитку ринку;
- Стандарти, правила тощо.

Частину такої інформації можна одержати з мережі Інтернет, наукових галузевих журналів тощо. Володіння такою інформацією дасть можливість управлінцям у сфері економіки планувати стратегії розвитку свого сектору, визначаючи альтернативні напрями діяльності, можливі ризики, ринок збуту. Програмне забезпечення, що використовується для організації комунікаційних систем у сфері економіки, можна класифікувати за такими видами:

- Класичні, що передбачають здатність системи до генерації варіантів прийняття рішень з визначенням впливу цих рішень;
- Гібридні, що мають зв'язок з системою підтримки прийняття рішень та будь-якими іншими формами інтелектуальних технологій, таких як експертні системи, нейронні мережі, генетичні алгоритми;
- Мережеві – інтегровані в Інтернет;
- Інженерні – включають автоматизовані системи для систем основного бізнесу, автоматизованого проектування, систем віртуальної реальності та ін. [2, с. 49].

Полегшити і зробити більш ефективним таке стратегічне планування здатні сучасні комп'ютерні програми спеціального призначення. Тому третьою педагогічною умовою формування готовності майбутніх економістів до інноваційної діяльності визначаємо *вивчення можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для інноваційної організації економічних процесів.*

Висновок. Отже, організовуючи педагогічний експеримент, ми виходимо з гіпотези, що формування готовності майбутніх економістів до інноваційної професійної діяльності у процесі фахової підготовки буде ефективнішим за дотримання таких педагогічних умов:

- орієнтація професійної освіти на підготовку майбутнього фахівця до конкурентної боротьби;
- включення до дисциплін циклу професійно-практичної підготовки матеріалу про інновації у сфері економіки;
- вивчення студентами ІКТ для інноваційної організації економічних процесів.

Перевірку ефективності вищезазначених педагогічних умов відносимо до **подальших напрямів досліджень.**

Література:

1. Голуб Н. Вітчизняний досвід формування конкурентоспроможності підприємств / Наталія Голуб, Антоніна Бондаренко //Фінансово-економічний механізм інноваційного розвитку і формування конкурентних переваг підприємств і територій: Матеріали міжнародної наук.-практ. Інтернет-конференції 17-18 листопада, 2011. – Т.: Вектор. – С.88-91.
2. Гранат О. В. Організаційно-економічні аспекти впровадження підприємствами аграрного сектора інновацій на базі комунікаційних систем / О. В. Гранат //Агросвіт : науково-практичний журнал. – Дніпропетровський державний аграрний університет, ТОВ «ДКЦ Центр». – 2012. – №11. – С.27-32.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Урядовий кур'єр. – 2002. – 7 серпня.
4. Коваль Т. І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: концептуальний аспект / Т. І. Коваль //Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : Зб. матеріалів міжнар.наук.-практ.конф. – Київ – Житомир. – К.: КІМ, 2009. – С.414-425.
5. Миленкова Р. В. Інформаційний компонент інноваційної культури студентів спеціальності «банківська справа» / Р. В. Миленкова //Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : Зб. матеріалів міжнар.наук.-практ.конф. – Київ – Житомир. – К.: КІМ, 2009. – С.530-537.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. [Електронний ресурс]. – Нт;bv доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

7. Носков В. Соціально-психологічні детермінанти інноваційної культури в гуманітарному ВНЗ / Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. // Соціальна психологія. – 2005. – № 4 (12). – С.69-83.
8. Перспективи інноваційного розвитку України: [зб. наук. ст. / відп. та наук. ред. Я. А. Жаліло]. – К.: Альтерпрес, 2002. – 268 с.
9. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Стадник В. В., Йохна М. А. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.
10. Стрілець С. І. Інноваційне мислення як необхідна складова при формуванні майбутнього професіонала / С. І. Стрілець // Педагогічний дискурс: зб.наук.пр. / гол.ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2012. – Вип.11. – С.299-305.

У статті розкрито суть інноваційної економічної діяльності та визначено й обгрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до інноваційної професійної діяльності.

Ключові слова: економіст, інноваційна діяльність, конкурентоспроможність.

В статье раскрыта суть инновационной экономической деятельности. Определены и обоснованы педагогические условия формирования готовности будущих экономистов к инновационной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: экономист, инновационная деятельность, конкурентоспособность.

Essence of innovative economic activity is exposed in the article. It is certain and the pedagogical terms of forming of readiness of future economists are grounded to innovative professional activity.

Keywords: economist, innovative activity, competitiveness.